

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ

Ρ Ε Κ Β Ι Ε Μ

Η Ο Μ Ο Σ Α Ρ Ι Ε Ν Σ

Μ Ε

Ο Τ Ε Λ Ε Υ Τ Α Ι Ο Σ Τ Ο Υ Γ Ε Ν Ο Υ Σ

Κ Ρ Ε Σ Ε Ν Τ Ο ;

Τ Ω Ν Α Ν Θ Ρ Ω Π Ω Ν

Δ Ο Κ Ι Μ Ι Ο

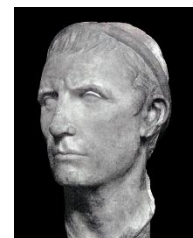
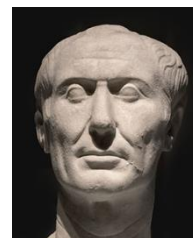
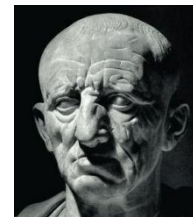
Τ ό μ ο ς Α '

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ Ε.Μ.Π.

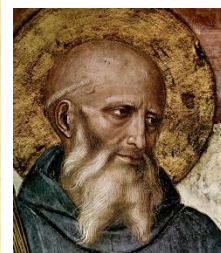
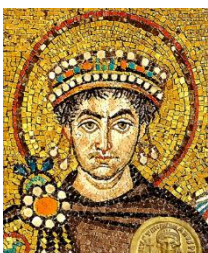
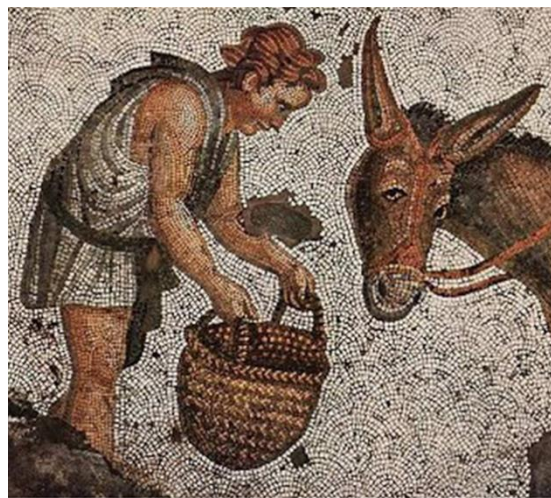
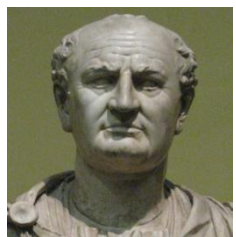
Παρουσίαση 10

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της
μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Η παρακάτω παρουσίαση του δοκιμίου συμπυκνώνει την έντυπη έκδοση, διευκολύνοντας παράλληλα την προσβασιμότητα του αναγνώστη σε ένα σύνθετο εγχείρημα, μέσω του οπτικού και χειριστικού πλεονεκτήματος μιας διανθισμένης και με πρόσθετη εικονογραφία ηλεκτρονικής παρουσίασης

Οι προσφυγή του απαιτητικού ερευνητή αναγνώστη στο έντυπο κείμενο προσφέρει αναλυτικότερη αποτύπωση του ορίζοντα των γεγονότων και τα τεκμηριώνει συστηματικά μέσω υποσημειώσεων με βιβλιογραφικές κυρίως αναφορές.

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ

Ρ Ε Κ Β Ι Ε Μ

HOMO SAPIENS

Μ Ε

Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

ΚΡΕΣΣΕΝΤΟ;

ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

ΔΟΚΙΜΙΟ

Τόμος Α'

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ Ε.Μ.Π.

Σύνοψη περιεχομένων Α' τόμου

- Οδοιπορικό στο δοκίμιο
  - Πρώτο Κεφάλαιο
  - Πολυδιάστατο της προέλευσης του «συμβάντος» homo sapiens
  - Γένεσις, ελεύθερο βάδην στην Προϊστορία
- Δεύτερο Κεφάλαιο
  - Πρώτο μέρος της ιστορικής περιόδου: Οι πέντε χιλιετίες επικυριαρχίας της γεωργοκτηνοτροφικής παραγωγής στις κοινωνικές εξουσίες. (≈ 3500π.Χ. μέχρι 1500μ.Χ.)
  - Άρχοντες, οι μεγαλοϊδιοκτήτες γης

ΠΡΩΤΟ
ΜΕΡΟΣ
ΤΗΣ
ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ
ΠΕΡΙΟΔΟΥ

ΕΠΙΚΥΡΙΑΡΧΙΑ
ΤΗΣ
ΓΕΩΡΓΟΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΗΣ
ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ
ΣΤΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ
ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΓΙΓΝΕΣΘΑΙ

ΑΠΟ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΗΣ 4ης π.Χ. ΧΙΛΙΕΤΙΑΣ ΣΤΟ 1492 μ.Χ.,
ΤΗΝ ΟΨΙΜΗ ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟ ΚΟΛΟΜΒΟ

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνα της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Από το 476 έως το 1492

Κυοφορία: 4ος αιώνας μέχρι μέσα 5ου αιώνα

Διάβαση του Ρήνου, κατάληψη και εγκατάσταση γερμανικών φύλων στις περισσότερες επαρχίες του δυτικού σκέλους της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας

Τυπική έναρξη του μεσαίωνα

- Σηματοδοτείται το 476
- Ο βασιλιάς των Οστρογόθων Οδόακρος εκδιώκει το 476 από τη Ρώμη τον τελευταίο σκιώδη δυτικό αυτοκράτορα Ρωμόλο Αυγουστύλο

Συμβολική λήξη του μεσαίωνα

Στο τέλος του 15^{ου} αιώνα, το 1492, ο Χριστόφορος Κολόμβος αποβιβάζεται στις νησιωτικές παρυφές των ανατολικών ακτών της Αμερικής (Μπαχάμες)

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Από το 476 έως το 1492

- **Κατάρρευση, οπισθοδρόμηση και ιδεολογική εμπλοκή των κοσμικών εξουσιών**

→ Η έννοια του μεσαίωνα (μέσος αιώνας) είναι λόγιο εφεύρημα των μέσων του 17ου αιώνα. Χαρακτηρίζει – καθ' υπερβολήν – μια μακρά περίοδο χιλίων περίπου χρόνων κοινωνικοοικονομικής, πολιτιστικής και πολιτισμικής οπισθοδρόμησης στη μεταρωμαϊκή Ευρώπη. Κυφορείται από το τέλος του 2ου μ.Χ. αιώνα, εκκολάπτεται στα μέσα του 4ου, προβάλλεται στην Ιστορία έναν αιώνα αργότερα με την κατάλυση των υπολειμμάτων του δυτικού σκέλους της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας: Το 476, ο βασιλιάς Οδόακρος των Οστρογόθων εκδίωξε από τη Ρώμη τον σκιάδη τελευταίο αυτοκράτορα Ρωμόλο Αυγουστίλο.

- ❖ Τα γερμανικά φύλα είχαν ήδη εγκατασταθεί από τον 4ο μέχρι τα μέσα τον 5ο αιώνα στις περισσότερες ευρωπαϊκές επαρχίες της αυτοκρατορίας. Λειτουργούσαν ως διεσπαρμένα «βαρβαρικά βασίλεια» και η επαφή με την αυτοκρατορία αλλοίωσε τις κοινωνικές δομές τους.

- ❖ Η κυρίαρχη κοινοτική συνείδηση και τα συνακόλουθα ήθη και έθιμα εξασθένησαν, αφήνοντας πάντως τα ίχνη τους στους μετέπειτα συλλογικούς πυρήνες των μεσαιωνικών χωριών.

- ❖ Στους υπηκόους των ανοργάνωτων, ανεξέλεγκτων και αλληλοσυγκρουόμενων νέων κοσμικών αρχόντων επιχειρούσε να επικυριαρχήσει, άμεσα ή έμμεσα, μια άριστα οργανωμένη ιδεολογική αυθεντία, το «καθολικό» χριστιανικό δόγμα.

ROMULUS AUGUSTULUS SURRENDERS TO ODOACER THE INSIGNIA OF EMPIRE.

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Από το 476 έως το 1492

- **Κατάρρευση, οπισθοδρόμηση και ιδεολογική εμπλοκή των κοσμικών εξουσιών**

→ Οι ιστορικοί συγκλίνουν στην άποψη ότι η χιλιόχρονη μεσαιωνική περίοδος του δυτικού κόσμου εκπνέει προς το τέλος του 15ου αιώνα, με επικρατέστερο συμβολικό ορόσημο την ανακάλυψη της Αμερικής από τον Κολόμβο το 1492: Πράγματι, στη διάρκεια των τεσσάρων δεκαετιών μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης (1453) από την Οθωμανική αυτοκρατορία, γίνεται πλέον εμφανής η κυφορούμενη από καιρό αλλαγή εποχής στη μεταρωμαϊκή Ευρώπη.

→ Η αναδυόμενη νέα κατάσταση χαρακτηρίζεται από την εμπέδωση της εθνοτικής συνείδησης στους πληθυσμούς των ευρωπαϊκών κρατών, την ισχυροποίηση των κοσμικών εξουσιών τους στο κεντρικό επίπεδο, τη διαφυγή του βυζαντινού πολιτισμικού κεφαλαίου στη Δύση και, κυρίως, την αναγέννηση της αδογμάτιστης σκέψης και τον πολλαπλασιασμό των γραπτών ντοκουμέντων για τη διάδοσή της μετά το 1455, μέσω της τυπογραφίας.

→ Τα βασίλεια των Γότθων στην Ιβηρική χερσόνησο και στην Ιταλία, των Φράγκων στη Γαλατία και αργότερα των Λομβαρδών στην Ιταλία (568) είχαν καλύψει σταδιακά το κενό των κοσμικών εξουσιών στις πρώην ρωμαϊκές επαρχίες της ηπειρωτικής Ευρώπης.

→ Οι κατεστημένες κοσμικές αρχές στις βρετανικές νήσους με τους κελτικής καταγωγής πληθυσμούς τους ανετράπησαν τον 5ο αιώνα, μετά την απόσυρση μέχρι το 410 των ρωμαϊκών λεγεώνων για την ενίσχυση της καταρρέουσας άμυνας της Ρώμης.

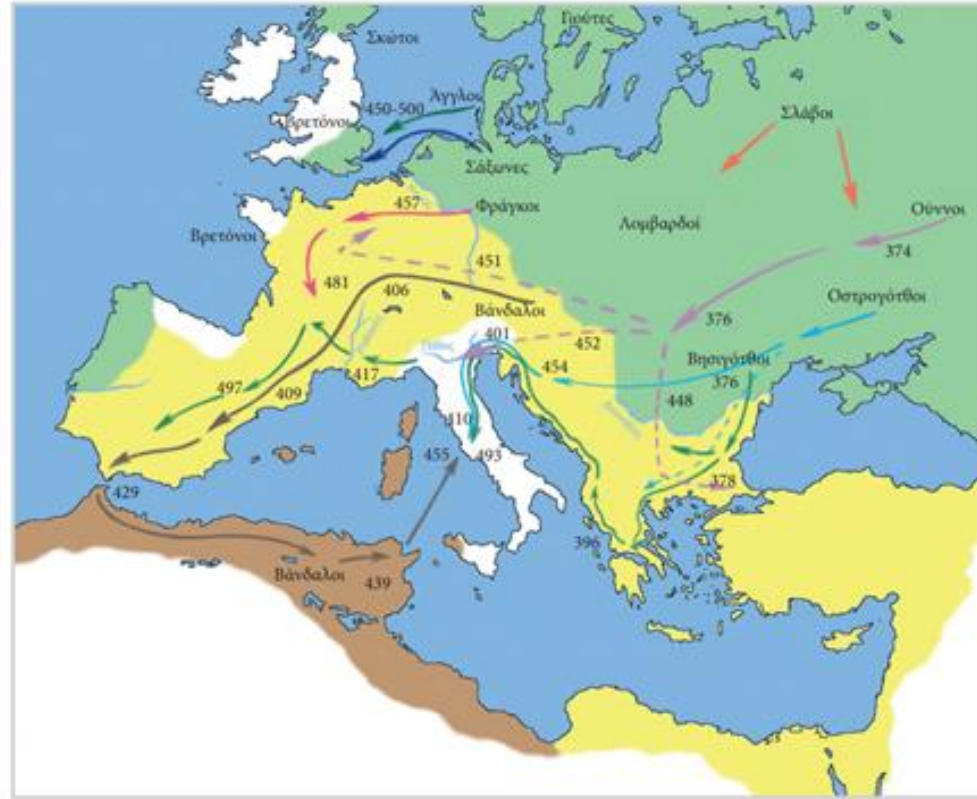

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Από το 476 έως το 1492

- **Κατάρρευση, οπισθοδρόμηση και ιδεολογική εμπλοκή των κοσμικών εξουσιών**

- Τα βασίλεια των Γότθων στην Ιβηρική χερσόνησο και στην Ιταλία, των Φράγκων στη Γαλατία και αργότερα των Λομβαρδών στην Ιταλία (568) είχαν καλύψει σταδιακά το κενό των κοσμικών εξουσιών στις πρώην ρωμαϊκές επαρχίες της ηπειρωτικής Ευρώπης.
- Οι κατεστημένες κοσμικές αρχές στις βρετανικές νήσους με τους κελτικής καταγωγής πληθυσμούς τους ανετράπησαν τον 5ο αιώνα, μετά την απόσυρση μέχρι το 410 των ρωμαϊκών λεγεώνων για την ενίσχυση της καταρρέουσας άμυνας της Ρώμης.
- Νέοι κυρίαρχοι αναδείχθηκαν τα αποβιβασθέντα γερμανικά φύλα των Άγγλων και των Σαξόνων που ξεκίνησαν από το βορειότερο άκρο της σημερινής Γερμανίας (περιοχή Σλέσβιχ-Χολστάιν) και των Γιούτων που προήλθαν από τη σημερινή Δανία. Οι «βαρβαρικές» εισβολές απεικονίζονται στον χάρτη.

Οι «βαρβαρικές» επιδρομές κατά τον 5^ο αιώνα.

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Από το 476 έως το 1492

• Κατάρρευση, οπισθοδρόμηση και ιδεολογική εμπλοκή των κοσμικών εξουσιών

- Ακολουθώντας το παράδειγμα των Ρωμαίων προκατόχων τους, οι νέοι κοσμικοί άρχοντες της Ευρώπης ενίσχυσαν τις εξουσίες τους μέσω της ένωσης με τη νέα ιδεολογική εξουσία, το χριστιανισμό. Σε μια πρώτη περίοδο που άρχισε τον 4ο αιώνα, τα γερμανικά φύλα δέχτηκαν το χριστιανισμό στην πλησιέστερη προς τον Ιουδαϊσμό, «μονο-υπόστατη», αρειανική του μορφή.
- Η καθολική εκκλησία με το τρισυπόστατο δόγμα της δεν αντέδρασε άμεσα, αδιαφορούσε μέχρι τον 5ο αιώνα για τον εκχριστιανισμό των «βαρβάρων». Ο προσηλυτισμός των κατακτητών στον αρειανισμό συνέβαλε στο διαχωρισμό τους από τους κατακτηθέντες πληθυσμούς που είχαν ασπαστεί από τις αρχές του 4ου αιώνα τον καθολικισμό, εμποδίζοντας την πλήρη ανάμειξη και αφομοίωση.
- Η ένταξη των νέων βασιλείων στην ιδεολογική – και όχι μόνο– εξουσία της καθολικής εκκλησίας άρχισε από τους ηγέτες των γερμανικών φύλων των Φράγκων στα τέλη του 5ου αιώνα και ακολούθησαν σταδιακά οι άρχουσες τάξεις των άλλων βασιλείων.
- Προς το τέλος του 6ου αιώνα λειτουργούσε ένα πλήρες περιφερειακό σύστημα επισκοπάτων, με επικεφαλής τον προκαθήμενο της εκκλησίας του Αγίου Πέτρου στη Ρώμη. Ασπαζόμενοι τη νέα πίστη, οι βασιλείς ανελάμβαναν και τον ρόλο του κοσμικού εκπροσώπου του Θεού στην επικράτειά τους, με εξουσίες δομημένες κατά το πρότυπο της απόλυτης θείας κυριαρχίας.

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Από το 476 έως το 1492

- **Κατάρρευση, οπισθοδρόμηση και ιδεολογική εμπλοκή των κοσμικών εξουσιών**
  - Παρά την ύπαρξη του ρωμαϊκού υποστρώματος, το επίπεδο των διοικητικών δομών στα νέα βασίλεια ήταν υποτυπώδες, το «κράτος» παρέμενε σχεδόν προσωπική υπόθεση και ιδιοκτησία του βασιλιά.
  - Το ρωμαϊκό σύστημα της θεσμικά και λειτουργικά οργανωμένης κεντρικής και περιφερειακής διακυβέρνησης εγκαταλείφθηκε. Τα πρακτικά καθήκοντα των κεντρικών κοσμικών εξουσιών, η παροχή δημόσιων αγαθών σε ευρεία διακοινοτική βάση μέσω της κατασκευής και λειτουργίας των αντίστοιχων κοινωφελών υποδομών (υδραγωγεία, δρόμοι κ.λπ.), πέρασαν στο νοσταλγικό παρελθόν.
  - Αλλοιώθηκε και το προϋπάρχον «βαρβαρικό» πρότυπο με τις αποκεντρωμένες αλλά ισχυρές κοινοτικές δομές και λειτουργίες. Οι βασιλείς ασπάστηκαν την ανεμπόδιστη ατομική μεγαλοϊδιοκτησία, κράτησαν τη μερίδα του λέοντος και εκχώρησαν στους αρχηγούς των φυλών το δικαίωμα της οικειοποίησης των γαιών στην περιοχή της εγκατάστασής τους.
  - Η νέα κοινωνική και πολιτική οργάνωση των βασιλείων, που χαρακτηρίστηκε μεταγενέστερα από τους ιστορικούς με τον όρο φεουδαρχία, βασίστηκε στην παραχώρηση του δικαιώματος άσκησης της εξουσίας των παλαιών γαιοκτημόνων-χωροδεσποτών στους φυλάρχους των εισβολέων, ανεξαρτημένους πλέον από βασιλικούς δικαστές και φοροεισπράκτορες.
  - Το ασύνδετο σύστημα συγκεντρωτικής-επιτακτικής διακυβέρνησης σε τοπικό-κοινοτικό επίπεδο άφηνε να αναπτυχθεί μεταξύ τους η βία και η ανασφάλεια, να καταστραφούν τα αξιόλογα διακοινοτικά υδρευτικά οδικά και εγγειοβελτιωτικά δίκτυα, να λησμονηθούν ορισμένες κατασκευαστικές τεχνικές.
  - Οι αναπτυγμένες αστικές και αγροτικές περιοχές παρήκμασαν. Όσον αφορά τα ατομικά δικαιώματα και την απονομή της δικαιοσύνης, διατηρήθηκε σε γενικές γραμμές το φυλετικό εθιμικό δίκαιο. Ακόμη και μετά την κωδικοποίηση ορισμένων νόμων, ο καθένας δικαζόταν αναλόγως της καταγωγής του και σύμφωνα με τις παραδόσεις της φυλής του.

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Από το 476 έως το 1492

- **Κατάρρευση, οπισθοδρόμηση και ιδεολογική εμπλοκή των κοσμικών εξουσιών**

→ Σε πλήρη αντίθεση με την αποδόμηση των ρωμαϊκών συστημάτων άσκησης των κοσμικών εξουσιών, η εκκλησία οργάνωσε υποδειγματικά για την Ευρώπη της εποχής εκείνης τη δομή και τη διοίκησή της. Ανασύροντας ορισμένα πρότυπα διοίκησης της πρώην ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, κάλυψε εν μέρει το κενό που άφησε η κατάρρευσή της στο δυτικό σκέλος.

→ Οι αρχές της διοικητικής οργάνωσης των περιφερειών στηρίχθηκαν στον «Κανόνα των Βενεδικτίνων»:

- ❖ Ο άγιος Βενέδικτος (480 - 547), ιδρυτής του υποδειγματικού για τον δυτικό μοναχισμό τάγματος των Βενεδικτίνων μοναχών, παρουσίασε το 529 μια σύνθεση εκκλησιαστικών κανόνων και αρχών οργάνωσης για την ενεργό παρουσία της εκκλησίας στις πάλαι ποτέ ρωμαϊκές επαρχίες, στηριζόμενος στην τελευταία διοικητική μεταρρύθμιση του Διοκλητιανού.

- ❖ Ο Γρηγόριος ο Μέγας (540 - 604) εφάρμοσε το 573, ως έπαρχος Ρώμης, τον Κανόνα των Βενεδικτίνων, προσφέροντας μια αξιόπιστη διοικητική υποδομή για τα μελλοντικά παπικά κράτη με τις επισκοπικές επαρχίες τους.

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Από το 476 έως το 1492

• Κατάρρευση, οπισθοδρόμηση και ιδεολογική εμπλοκή των κοσμικών εξουσιών

→ Οι δυτικοί εκκλησιαστικοί άρχοντες διεκδίκησαν κατ' αρχήν την ιδεολογική πρωτοκαθεδρία, βασιζόμενοι στην αναγωγή της ίδρυσης της πρώτης εκκλησίας στη Ρώμη από τον απόστολο Πέτρο.

❖ Στη συνέχεια κατέκτησαν και ασκούσαν, παράλληλα με τους βασιλείς, σημαίνουσα κοσμική εξουσία.

❖ Αξιοποίησαν την «Κωνσταντίνειο Δωρεά», μια απλή παραχώρηση από τον Κωνσταντίνο Α΄ της θερινής του κατοικίας στον επίσκοπο της Ρώμης.

→ Εγκατεστημένος στην πρωτεύουσα της παλαιάς ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, ο εκάστοτε προκαθήμενος της καθολικής εκκλησίας ισχυριζόταν ότι ο πρώτος χριστιανός Ρωμαίος αυτοκράτορας εμπιστεύθηκε στον επίσκοπο Ρώμης και την κοσμική εξουσία.

→ Δομήθηκε ένας ανώτατος θρησκευτικός και κοσμικός άρχοντας, ο Πάπας, που υποστήριζε δημόσια την ανωτερότητα της εκκλησίας έναντι των χριστιανικών κρατικών οντοτήτων και επιχειρούσε να ασκήσει την επικυριαρχία του επί της βασιλικής και φεουδαρχικής εξουσίας.

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Από το 476 έως το 1492

• Κατάρρευση, οπισθοδρόμηση και ιδεολογική εμπλοκή των κοσμικών εξουσιών

- Η καθολική εκκλησία διέθετε μεγάλη οικονομική δύναμη, το κυρίαρχο σε όλες τις εποχές υλικό όπλο των ιδεολογικών εξουσιών για την άσκηση πρωταγωνιστικού ρόλου στα κοσμικά δρώμενα. Την τροφοδοτούσαν δύο αστείρευτες πηγές, η εκτεταμένη ακίνητη περιουσία επισκοπικών και μοναστηριακών και ο φόρος της δεκάτης των πιστών.
- Εκτιμάται ότι η εκκλησία κατείχε και διαχειριζόταν περί τα μέσα του 5ου αιώνα το ένα τέταρτο του συνόλου της γεωργοκτηνοτροφικής παραγωγής.
- Οι καταπιεσμένοι και εξαρτημένοι μικροκαλλιεργητές αντέδρασαν δυναμικά, λόγω κραυγαλέας αντίφασης μεταξύ της επιβαλλόμενης στους χριστιανούς ακραίας λιτότητας στη διαβίωση –πλαισιωμένης μάλιστα με αυστηρότατους ηθικούς κανόνες– και της εμφανούς γλιδής και διαφθοράς στην επίγεια ζωή πολλών ανώτατων κληρικών.
- Από τον 5ο μέχρι και τον 10ο αιώνα δημιουργήθηκε ένα ισχυρό ρεύμα επιστροφής στην ειδωλολατρία μεταξύ των εκχριστιανισθέντων λαών της Ευρώπης, από τη Γαλατία μέχρι την Πολωνία.

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Από το 476 έως το 1492

- **Κατάρρευση, οπισθοδρόμηση και ιδεολογική εμπλοκή των κοσμικών εξουσιών**
  - Η αντίδραση της δυτικής εκκλησίας στην πηγαία απόσχιση των πιστών της υπήρξε μεθοδική. Σε πρώτη φάση κατευθύνθηκε προς το ευρύτερο λαϊκό ποίμνιό της, με όπλο ένα ισχυρό φοβικό ιδεολογικό υπόβαθρο.
  - Στα τέλη του 6ου αιώνα (590), ο λαοφιλής και σεβαστός από φίλους και εχθρούς για το πλούσιο χριστιανικό έργο του Γρηγόριος εξελέγη Πάπας. Ως Γρηγόριος Α΄ ο Μέγας διακήρυττε ότι οι συμφορές της εποχής προαναγγέλλουν το επικείμενο τέλος του κόσμου.
  - Συνακόλουθα, η άρνηση των εγκοσμίων ήταν περίπου μοιραία και πάντως αναγκαία για τη σωτηρία της ψυχής. Η απαισιόδοξη αυτή κοσμοθεωρία προωθήθηκε με τη βοήθεια των Βενεδικτίνων μοναχών, κυριάρχησε κατά τον μεσαίωνα στους απλούς ανθρώπους και αδρανοποίησε τις αντιδράσεις τους, διευκολύνοντας τη διαχείρισή τους από τις κοσμικές αρχές και την ιδεολογική εξουσία.
  - Σε δεύτερη φάση, η καθολική εκκλησία έπρεπε να εκτονώσει και την επιθετικότητα των ιπποτών-πολεμιστών, κυριάρχων στα κοσμικά δρώμενα της εποχής. Για να τους αποδυναμώσει έπρεπε να τους καθοδηγήσει μακριά, προς ένα μεγαλεπήβολο ιδεολογικό στόχο.

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Από το 476 έως το 1492

- **Κατάρρευση, οπισθοδρόμηση και ιδεολογική εμπλοκή των κοσμικών εξουσιών**

→ Μεταξύ 11ου και 13ου αιώνα οργανώθηκαν από τον προηγμένο κεντρικό και περιφερειακό μηχανισμό της οι προς ανατολάς οκτώ σταυροφορίες. Επιτεύχθηκε μεν η ηθική και κοινωνικοοικονομική πτώχευση της τάξης των ιπποτών, με πολλαπλές όμως για τη χριστιανική δύση παράπλευρες απώλειες και μια παρ' ολίγον καταστροφική συνέπεια:

- ❖ Οι σταυροφόροι έκλεισαν αντί να ανοίξουν νέους εμπορικούς δρόμους με την Εύφορη Ημισέληνο
  - ❖ Διεύρυναν ανεπανόρθωτα το χάσμα με τον αραβικό κόσμο
  - ❖ Δεν έδωσαν την προς ανατολάς διέξοδο στον πλεονάζοντα πληθυσμό, επιβάρυναν με δυσβάσταχτη παπική φορολογία τις λαϊκές τάξεις
- Πέραν της βαθύτερης ρήξης της ανατολικής με τη δυτική εκκλησία μετά τις εγκληματικές τους αγριότητες κατά το πλιάτσικο της Κωνσταντινούπολης το 1204, έπληξαν θανάσιμα το τελευταίο προπύργιο της χριστιανοσύνης. Ολοκλήρωσαν τον μετασχηματισμό της ανατολικής ρωμαϊκής αυτοκρατορίας στο αδύναμο Βυζάντιο, άνοιξαν τον δρόμο για την εξάπλωση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας στην καρδιά της κεντρικής Ευρώπης.
- Είκοσι επτά χρόνια μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης, ο Μωάμεθ Β΄ κυριαρχούσε στη Μεσόγειο Θάλασσα και τα Βαλκάνια, είχε αποβιβαστεί στην Ιταλία και αφού κατέλαβε το Οτράντο (1480) σχεδίαζε νέα εκστρατεία για την εκπόρθηση της Ρώμης.

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Από το 476 έως το 1492

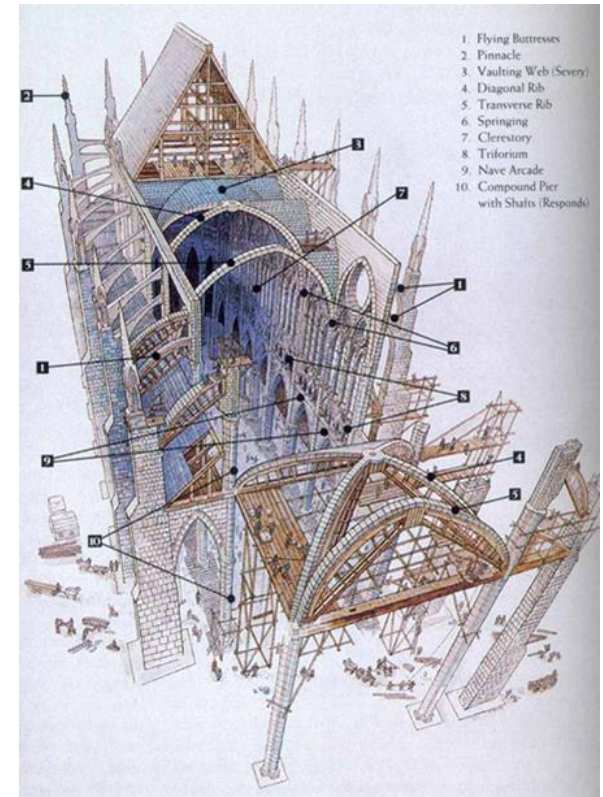
• Κατάρρευση, οπισθοδρόμηση και ιδεολογική εμπλοκή των κοσμικών εξουσιών

→ Η εκ των υστέρων κριτική είναι εύκολη και ανέξοδη. Οφείλουμε λοιπόν να συνομολογήσουμε ότι η καθολική εκκλησία όχι μόνον διέσωσε ορισμένες στιβαρές αρχές διακυβέρνησης της πρώην ρωμαϊκής αυτοκρατορίας αλλά και τις εφάρμοσε, επ' ωφελεία του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου:

- ❖ Μεταξύ άλλων συνέβαλε αποφασιστικά με το ευρύ κατασκευαστικό της πρόγραμμα.
- ❖ Από τον 10ο μέχρι τον 14ο αιώνα υψώθηκαν οι περισσότεροι από τους περίφημους καθεδρικούς ναούς των πόλεων, τα πρώτα μετά τη ρωμαϊκή εποχή μνημειακά κτίσματα.
- ❖ Η μηχανική των μεγάλων κατασκευών «αναστήθηκε εκ νεκρών» και ξεπέρασε κατά τον επόμενο 15ο αιώνα τα προμεσαιωνικά τεχνολογικά επίπεδα.

→ Η κάλυψη των επιβλητικών οικοδομημάτων με αριστουργηματικές θολωτές κατασκευές επιτεύχθηκε χάρη στις επίπονες και επίμονες νέες εφευρέσεις υπολογιστικών τεχνικών, εργαλείων, υλικών και ειδικοτήτων. Η πέτρα επανεμφανίστηκε ως οικοδομικό υλικό ύστερα από έξι αιώνες. Πέραν των μνημείων που κόσμησε, ανέκτησε το μερίδιό της από το ξύλο και το άχυρο στην ιδιωτική κατοικία.

→ Από επενδυτική άποψη, υπό την έννοια των σωτήριων σε περιόδους μακράς ύφεσης δημοσίων επενδύσεων, σημαντικό μέρος του συσσωρευμένου κεφαλαίου της εκκλησίας και της άρχουσας κοσμικής τάξης διοχετεύτηκε στην παραγωγή και διακίνηση εξειδικευμένων προϊόντων και υπηρεσιών, με θεαματικά αναπτυξιακά αποτελέσματα.

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Φράγκοι και Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους

• Εγκατάσταση και εμφάνιση των Φράγκων στο προσκήνιο της ιστορίας

- Τα γερμανικά φύλα των Φράγκων εγκαταστάθηκαν τον 3ο μ.Χ. αιώνα στις παρόχθιες ζώνες του Κάτω Ρήνου, επεκτάθηκαν σταδιακά και κατέλαβαν την υπό ρωμαϊκή κατοχή περιοχή της βορειοανατολικής Γαλατίας.
- Προς το τέλος του 4ου με αρχές του 5ου αιώνα, τελική περίοδο κατάρρευσης του δυτικού σκέλους της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, οι Φράγκοι διείσδυσαν ως κατακτητές και στην κεντρική Γαλατία.
- Μεταξύ των πολλών ηγεμονιών των Φράγκων στην ευρύτερη περιοχή της Γαλατίας, άρχισε να ξεχωρίζει από τα μέσα του 5ου αιώνα η δυναστεία των Μεροβιγγείων βασιλέων.
- Ο Χλωδοβίκος Α΄, εγγονός του γενάρχη Μεροβαίου ένωσε τους Φράγκους προς τα τέλη του ίδιου αιώνα.
- Προσχώρησε παράλληλα στο τρισυπόστατο χριστιανικό δόγμα της καθολικής εκκλησίας, σε αντίθεση με τους άλλους ηγέτες των γερμανικών φύλων, όπως των Γότθων, που ακολουθούσαν εκείνη την περίοδο το προαναφερθέν «μονο-υπόστατο» δόγμα του αρειανισμού.
- Κέρδισε την ιδεολογική αποδοχή των καθολικών Γαλλο-Ρωμαίων υπηκόων του, διευκολύνθηκε τα μέγιστα κατά την επιμεριστική άσκηση της απολυταρχικής εξουσίας και μετέφερε το μεγαλύτερο βάρος της στα χέρια των «μαγιорντόμων» (majordomus), δηλαδή των «προϊσταμένων της διαχείρισης του βασιλικού οίκου».
- Οι διάδοχοί του βυθίστηκαν στην ευμάρεια του αυλικού περιβάλλοντος, επαναπαύθηκαν στην αποτελεσματικότητα των μαγιорντόμων και τους εκχώρησαν κληρονομικά ιδιοκτησιακά δικαιώματα στις επαρχίες του βασιλείου. Μέχρι τα μέσα του 7ου αιώνα, οι εξασθενημένοι από την καλοπέραση και τη συρρίκνωση των γαιών τους Μεροβίγγειοι βασιλείς είχαν μεταβιβάσει τις ουσιαστικές κοσμικές τους εξουσίες στους μαγιорντόμους.

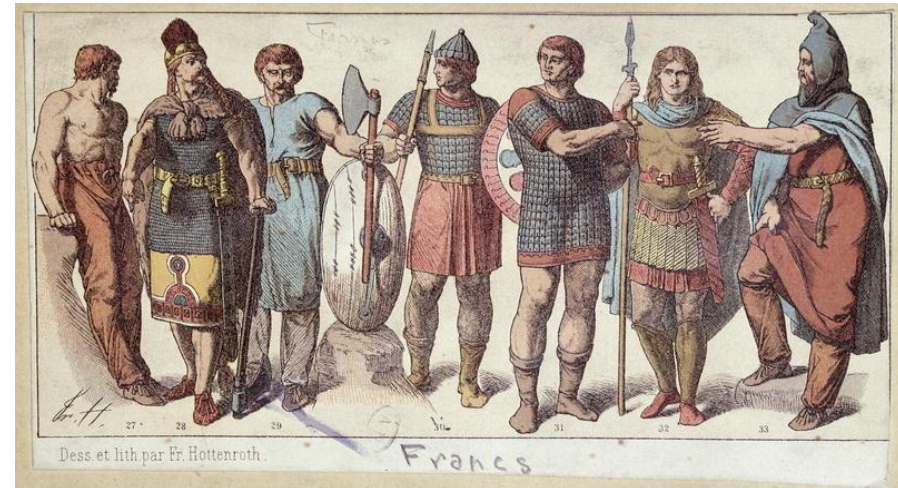
Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Φράγκοι και Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους

• Εγκατάσταση και εμφάνιση των Φράγκων στο προσκήνιο της ιστορίας

→ Ακολούθησε η συνήθης σε τέτοιες καταστάσεις εμφύλια σύγκρουση μεταξύ επιφανών αρχόντων της επικράτειας, μέχρι την επικράτηση του Πεπίνου του Νεότερου (645-714) ως μοναδικού μαγιορντόμου, το 687.

→ Αναλαμβάνοντας την ουσιαστική διακυβέρνηση των Φράγκων, ο Πεπίνος περιόρισε δραστικά τα προνόμια, τις ιδιοκτησίες, τη συνολική κοσμική δύναμη των τοπαρχών στο εκτεταμένο βασίλειο. Στα χρόνια του πραγματοποιήθηκε η προσέγγιση των Φράγκων με την «Αγία Έδρα» της Ρώμης, συνθήκη αναγκαία για την ιδεολογική κατοχύρωση της ηγετικής θέσης τους στη μεταρωμαϊκή Ευρώπη.

→ Ο Κάρολος Μαρτέλος, νόθος γιος του Πεπίνου, επιβλήθηκε το 717 στο βασίλειο των Φράγκων ως μαγιορντόμος χάρη στις ηγετικές ικανότητες και τη στρατιωτική ιδιοφυία του. Προσάρτησε τις μικρές ηγεμονίες (συνήθως δουκάτα) στις νοτιοδυτικές περιοχές της Γαλατίας, διασφάλισε μέχρι το 723 την εσωτερική συνοχή και τα σύνορα της επικράτειας.

→ Οι Άραβες κατακτητές της Ιβηρικής χερσονήσου είχαν ήδη δείξει τις κατακτητικές προθέσεις τους για το βασίλειο των Φράγκων από το 721, διασχίζοντας τα Πυρηναία όρη και εισβάλλοντας στη νοτιοδυτική φραγκική επαρχία της Ακουιτανίας.

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Φράγκοι και Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους

- Εγκατάσταση και εμφάνιση των Φράγκων στο προσκήνιο της ιστορίας

→ Κατά τη δεκαετία 723-732, ο Κάρολος Μαρτέλος συγκέντρωσε μεθοδικά και προετοίμασε απερίσπαστος τις δυνάμεις του. Τον Οκτώβριο του 732 νίκησε κατά κράτος τους έφιππους Άραβες εισβολείς στη σημαντική για το μέλλον της Ευρώπης μάχη του Πουατιέ, αξιοποιώντας την αποφασιστικότητα και την πειθαρχημένη πυκνή διάταξη των πεζικάριών του, «αδιαπέραστο τείχος του πάγου», κατά τους ιστοριογράφους της εποχής.

→ Σύγχρονοι ερευνητές επισημαίνουν ότι η αραβική στρατιά ήταν μετρίου μεγέθους και καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι πέραν της στιβαρής παρουσίας του βασιλείου των Φράγκων ως αντίπαλου δέους στην προώθηση των Αράβων, υπήρξαν και σοβαροί ενδοαραβικοί λόγοι που απέτρεψαν την επανάληψη του εγχειρήματος.

→ Το αδιαμφισβήτητο ιστορικό γεγονός είναι ότι αναδείχθηκε κατά τη μάχη αυτή η ανάκαμψη της στρατιωτικής οργάνωσης και πολεμικής τακτικής ενός ευρωπαϊκού κράτους, που τολμούσε πλέον να θεωρηθεί στο πεδίο της μάχης ως η διάδοχος κατάσταση της εποχής των Ρωμαίων με τις νικηφόρες λεγεώνες τους. Ανακτήθηκε στο όνομα των Φράγκων η εμπιστοσύνη των διεσπαρμένων κοσμικών κέντρων εξουσίας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης στην πολεμική μηχανή τους.

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Φράγκοι και Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους

• Εγκατάσταση και εμφάνιση των Φράγκων στο προσκήνιο της ιστορίας

- Ο γιος του Μαρτέλου, Πεπίνος ο Βραχύς (715-768), συνέχισε την αναβάθμιση των δομών της κεντρικής εξουσίας και την επέκταση του βασιλείου. Κατέλαβε και τυπικά τον φραγκικό θρόνο το 751, ιδρύοντας τη νέα δυναστεία των Καρολιγγίων.
- Ο Πεπίνος επικύρωσε και θρησκευτικά τη νομιμότητα της κατοχής του φραγκικού θρόνου με τη στέψη του από τον Πάπα Ζαχαρία το 754, προσφέροντας ως αντάλλαγμα τη στήριξή του στο παπικό κράτος εναντίον των Λομβαρδών.
- Οι γεωπολιτικές συνθήκες είχαν ωριμάσει στη μεταρωμαϊκή Ευρώπη για την αναβάθμιση και στο φαίνεσθαι της κυρίαρχης κοσμικής εξουσίας. Το βασίλειο των Φράγκων είχε κατακτήσει τα χαρακτηριστικά της πρώτης μετά τους Ρωμαίους, βραχύβιας αλλά υπαρκτής επί της ουσίας, δυτικής χριστιανικής αυτοκρατορίας.
- Ο Καρλομάγνος (744 - 814), πρεσβύτερος γιος του Πεπίνου και εγγονός του Μαρτέλου, πήρε το 768 τον θρόνο μετά τον θάνατο του πατέρα του και ολοκλήρωσε την κυριαρχία των Φράγκων στο μεγαλύτερο μέρος της παλαιάς ρωμαϊκής Ευρώπης, από τα Πυρηναία έως τον Έλβα συμπεριλαμβανομένης της ιταλικής χερσονήσου μέχρι και την περιοχή της Ρώμης.

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνα της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

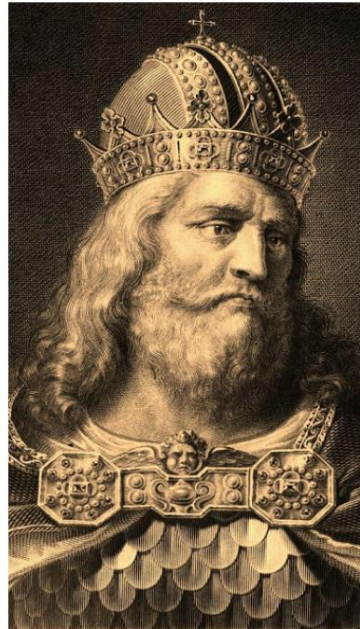
Φράγκοι και Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους

- **Εγκατάσταση και εμφάνιση των Φράγκων στο προσκήνιο της ιστορίας**

→ Το 800, ο Καρλομάγνος στέφθηκε Imperator Romanorum, «Αυτοκράτορας των Ρωμαίων» από τον πάπα Λέοντα Γ'. Η στέψη του εξυπηρετούσε και τον ιμπεριαλιστικό στόχο της δυτικής εκκλησίας, που ήθελε να αποτρέψει την επί ίσοις όροις επανένωσή της με την ανατολική, μέσω του κυοφορούμενου από τα βασιλικά περιβάλλοντα γάμου του Καρλομάγνου με την αυτοκράτειρα της ανατολικής αυτοκρατορίας Ειρήνη.

→ Ο νέος δυτικός αυτοκράτορας χρησιμοποιούσε τον τίτλο Imperator Romanum gubernans Imperium, δηλαδή «Αυτοκράτορας που κυβερνά τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία». Επέβαλε τη μετριοπαθή χρήση του τίτλου του για να διασφαλίσει την αναγνώριση από τον ομότιτλο αυτοκράτορα της ανατολής, Μιχαήλ Α'. Ο στόχος του επιτεύχθηκε το 812 και σε αντάλλαγμα εκχώρησε στον Μιχαήλ την επικυριαρχία στις δαλματικές ακτές και τη Βενετία.

→ Η ιστοριογραφία του μεσαίωνα αντάμειψε μετά θάνατον τον Καρλομάγνο αποδίδοντάς του τον τίτλο Κάρολος ο Μέγας (Carolus Magnus), κατ' εικόνα του Μεγάλου Κωνσταντίνου, του πρώτου Ρωμαίου χριστιανού αυτοκράτορα.

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Φράγκοι και Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους

- **Εγκατάσταση και εμφάνιση των Φράγκων στο προσκήνιο της ιστορίας**

→ Η επίσημη στέψη του Καρλομάγνου από τη δυτική εκκλησία και η εν συνεχεία αναγνώρισή της από την ανατολική αυτοκρατορία εμπεριέχουν μια ανατρεπτική για τους μέχρι τότε Φράγκους βασιλείς θεσμική αλλαγή. Εδραιώθηκε και στη νέα τάξη πραγμάτων της μεταρωμαϊκής Ευρώπης η «θεοκρατική» βασιλεία, ο Καρλομάγνος αντιλαμβανόταν πλέον εαυτόν όχι ως πρώτο μεταξύ ίσων κατά το γερμανικό έθιμο, αλλά «φύσει ανώτερον», ως αντιπρόσωπο του θεού επί της γης, με πρόσθετη αποστολή να υπερασπιστεί και να διαδώσει τη χριστιανική πίστη.

→ Το βαρύτιμο στέμμα και η επιβλητική θρησκευτική τελετή, ολοκλήρωσαν το συμβολισμό της νέας διάστασης των κοσμικών εξουσιών στη Δύση. Η Αγία Έδρα της Ρώμης απέκτησε ένα ισχυρό στρατιωτικό στήριγμα για την εκκλησιαστική και κοσμική ηγεμονία του εκάστοτε προκαθημένου της. Ο δε νέος δυτικός αυτοκράτορας έσπευσε να δηλώσει το 802 με τη δεύτερη στέψη του στο Άαχεν ότι είχε χριστεί απευθείας από τον Θεό, δίχως μεσάζοντες, τοποθετώντας ο ίδιος το στέμμα στο κεφάλι του.

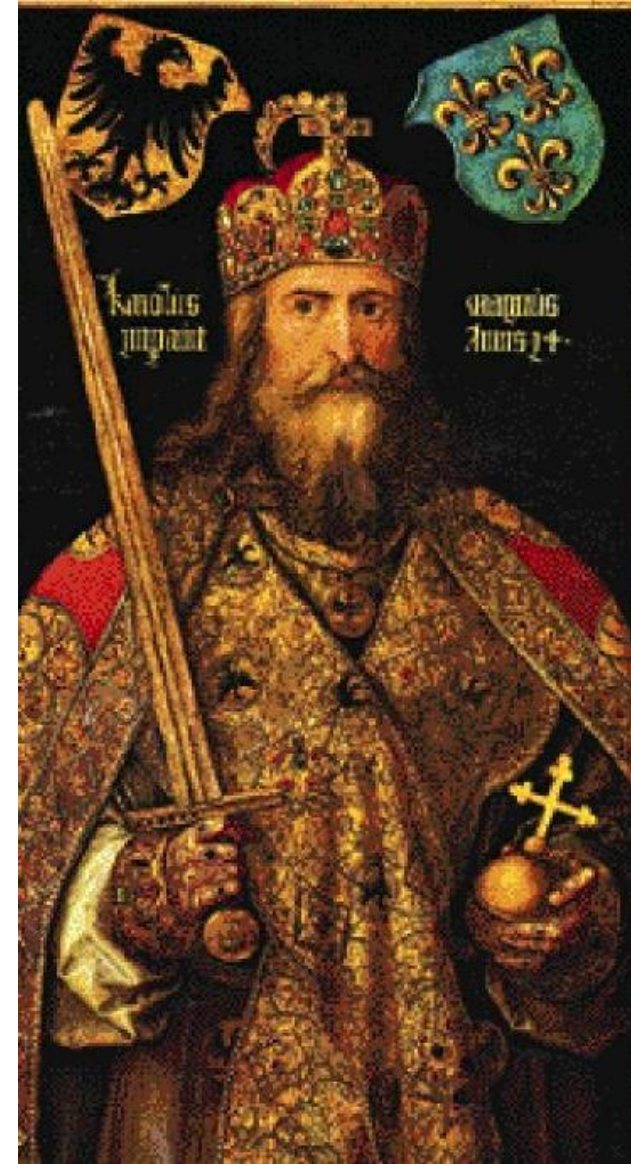

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Φράγκοι και Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους

• Εγκατάσταση και εμφάνιση των Φράγκων στο προσκήνιο της ιστορίας

- Για την ορθολογική διακυβέρνηση μιας πολυτεμαχισμένης ανθρωπογεωγραφίας στην Ευρώπη, ο Καρλομάγνος οργάνωσε στην κατάλληλη κλίμακα την περιφερειακή διοίκηση, διαιρώντας την επικράτεια σε τριακόσιες πενήντα κομητείες. Τοποθέτησε επικεφαλής διορισμένους από τον ίδιο κόμητες, με πλήρεις πολιτικές και στρατιωτικές αρμοδιότητες.
- Βελτίωσε τις μεταξύ των κομητειών επικοινωνίες, έθεσε τις βάσεις της αναβίωσης του νομίσματος και του υπερτοπικού εμπορίου με το νέο αργυρό δηνάριο των Καρολίγγειων βασιλέων.
- Τα γράμματα και οι τέχνες γνώρισαν την πρώτη μεταρωμαϊκή άνθηση επί εποχής Καρλομάγνου. Διαμορφώθηκε η μικρογράμματη γραφή, συστηματοποιήθηκε η λατινική γραμματική, αναδείχθηκε η ποίηση προς τέρψη των επιφανών και η ιστοριογραφία για την προβολή του έργου του μονάρχη και του Θεού.
- Αν και παραμένει αμφίβολη η έκταση και το βάθος της εμβέλειας των δράσεων και διαταγμάτων του Καρλομάγνου κατά την εφαρμογή τους, σε κάθε περίπτωση το χρονικό βάθος τους ήταν βραχύ, το έργο που άφησε πίσω του είχε μεγάλη πολιτική και πολιτισμική επίδραση στις επόμενες γενιές. Τιτλοφορείται συχνά ως «καρολίγγεια αναγέννηση».

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Φράγκοι και Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους

• Εγκατάσταση και εμφάνιση των Φράγκων στο προσκήνιο της ιστορίας

- Μετά το θάνατο του Καρλομάγνου (814) η αυτοκρατορία τεμαχίστηκε εις τα εξ ων συνετέθη. Εντός μιας τριακονταετίας είχε επέλθει η διαίρεση σε τρία βασίλεια που στη συνέχεια υποδιαιρέθηκαν σε μικρότερα κρατίδια ή διαλύθηκαν.
- Έναν αιώνα αργότερα αναδύθηκε στη βορειοανατολική Ευρώπη το ισχυρό γερμανικό δουκάτο της Σαξωνίας, διεύρυνε τα σύνορά του και άρχισε να εκλέγει βασιλείς. Το νέο βασίλειο άρχισε να προβάλλεται πολιτικά στον ευρωπαϊκό χώρο από το 962, μετά τη στέψη του Όθωνα Α΄ ως μονάρχη με τον γερμανικό αυτοκρατορικό τίτλο Κάιζερ.
- Ο επαναχαρακτηρισμός της αυτοκρατορίας ως «ρωμαϊκής» οφείλεται στον Κονράδο Β΄ (1024 - 1039). Ο Φρειδερίκος Μπαρμπαρόσα (1122-1190) μετασχημάτισε τον τίτλο σε «Αγία Αυτοκρατορία» κατά την περίοδο της σύγκρουσής του με τον πάπα για την ανώτατη κοσμική εξουσία. Το 1254 επανήλθε ο επίσημος τίτλος «Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία» της εποχής του Καρλομάγνου.

Η διάσπαση
της αχανούς επκράτειας
με τη συνθήκη του Βερντέν

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Φράγκοι και Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους

• Εγκατάσταση και εμφάνιση των Φράγκων στο προσκήνιο της ιστορίας

→ Το 1486, μετά μια πρώτη εδαφική συρρίκνωση της επικράτειας στους αμιγώς γερμανόφωνους πληθυσμούς, ο τίτλος προσδιορίζεται και εθνολογικά ως «Άγια Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους».

→ Το υπό αυτοκρατορικό μανδύα κατακερματισμένο καθεστώς τραυματίστηκε βαρύτατα και συρρικνώθηκε ακόμα περισσότερο, μετά τον όλεθρο που σκόρπισε σε όλη την Ευρώπη ο «τριακονταετής πόλεμος» (1618-1648).

→ Τα αίτια του πολέμου θεμελιώθηκαν ιδεολογικά στις ουσιώδεις διαφορές μεταξύ καθολικών και προτεσταντών περί την άσκηση των καθηκόντων του κλήρου και την προσέγγιση του Θείου Λόγου από τους πιστούς.

→ Η συνθήκη ειρήνης της Βεστφαλίας το 1648 έδωσε τέλος στην πρώτη μετά τον μεσαίωνα ενδοευρωπαϊκή σφαγή μεγάλης κλίμακας. Νικητές αναδείχθηκαν οι Γάλλοι και αποδείχθηκε ότι η πολυτέλεια της πολυδιάσπασης των οικονομικών και στρατιωτικών δυνάμεων στα γερμανικά κρατίδια ήταν ένα μοιραίο μειονέκτημα στην αντιπαράθεση με την πλήρως ελεγχόμενη από την κεντρική της διοίκηση γαλλική επικράτεια.

→ Το γερμανικό πρότυπο άσκησης των κοσμικών εξουσιών συνεχίστηκε πάντως μέχρι το 1806, με τελευταίο μονάρχη και κάτοχο του αυτοκρατορικού τίτλου τον Φραγκίσκο Β΄ των Αψβούργων, που υποχρεώθηκε σε παραίτηση από τον Ναπολέοντα

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Φράγκοι και Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους

- Οι θετικές και αρνητικές πλευρές της αυτοκρατορίας του Καρλομάγνου

- Η επικράτεια της μακρόβιας γερμανικής αυτοκρατορίας του Καρλομάγνου ήταν τεμαχισμένη σε πολλά βασίλεια, πριγκιπάτα, δουκάτα, κομητείες και ελεύθερες πόλεις. Κύριο δομικό χαρακτηριστικό της μετά τον Φρειδερίκο Β' (μέσα του 13ου αιώνα) ήταν η συγκρότηση από πολλές μικρές κρατικές οντότητες, με ευρύτατη θεσμική και λειτουργική αυτονομία στις κοσμικές τους εξουσίες, που επεκτάθηκε μετά τον τριακονταετή πόλεμο και στην επιλογή θρησκευτικού δόγματος.
- Ο κίνδυνος των εξ ανατολών επιδρομών ανάγκαζε τους τοπικούς άρχοντες να εκλέγουν και να διατηρούν έναν επικυρίαρχο «αυτοκράτορα», συνήθως τον μεταξύ τους ισχυρότερο, χωρίς βέβαια να απεμπολούν τα δικά τους κυριαρχικά δικαιώματα. Δεδομένου ότι δεν υπήρχε γενική φορολόγηση, οι αυτοκράτορες κυβερνούσαν ουσιαστικά μόνο στις δικές του περιορισμένες γαίες.
- Για την επί της ουσίας ενίσχυση του κοσμικού ρόλου τους στην επικράτεια, κατέφευγαν στο κοινωνικοοικονομικό όπλο της συνδιαχείρισης των εκκλησιαστικών γαιών, για την αποτελεσματική αξιοποίηση του οποίου έπρεπε να ελέγχουν την εκκλησία στο επίπεδο του διορισμού των αρχόντων της.

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Φράγκοι και Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους

• Οι θετικές και αρνητικές πλευρές της αυτοκρατορίας του Καρλομάγνου

→ Οι μεταρρυθμίσεις στην καθολική εκκλησία τον 11ο αιώνα και οι επεκτατικές βλέψεις της προς την ουσιαστική κοσμική κυριαρχία, οδήγησαν τον Γερμανό αυτοκράτορα Ερρίκο Δ' (1050-1106) σε σύγκρουση με τον πάπα Γρηγόριο Ζ' Ιλδεβράνδη. Ο «αγώνας για την περιβολή», όπως ονομάστηκε η αντιπαράθεση μεταξύ αυτοκρατορικής και παπικής εξουσίας για την πρωτοκαθεδρία στην απονομή του τίτλου του επισκόπου, κατέληξε το 1077 στη συνάντηση της Κανόσα.

→ Ο αφορισμένος αυτοκράτορας Ερρίκος Δ' αναγκάστηκε να εκλιπαρήσει τον πάπα για την ανάκληση του αφορισμού και η εξευτελιστική αυτή υποταγή φόρτιζε τραυματικά τη συλλογική μνήμη του γερμανικού έθνους και όλων των μετέπειτα κοσμικών αρχόντων του.

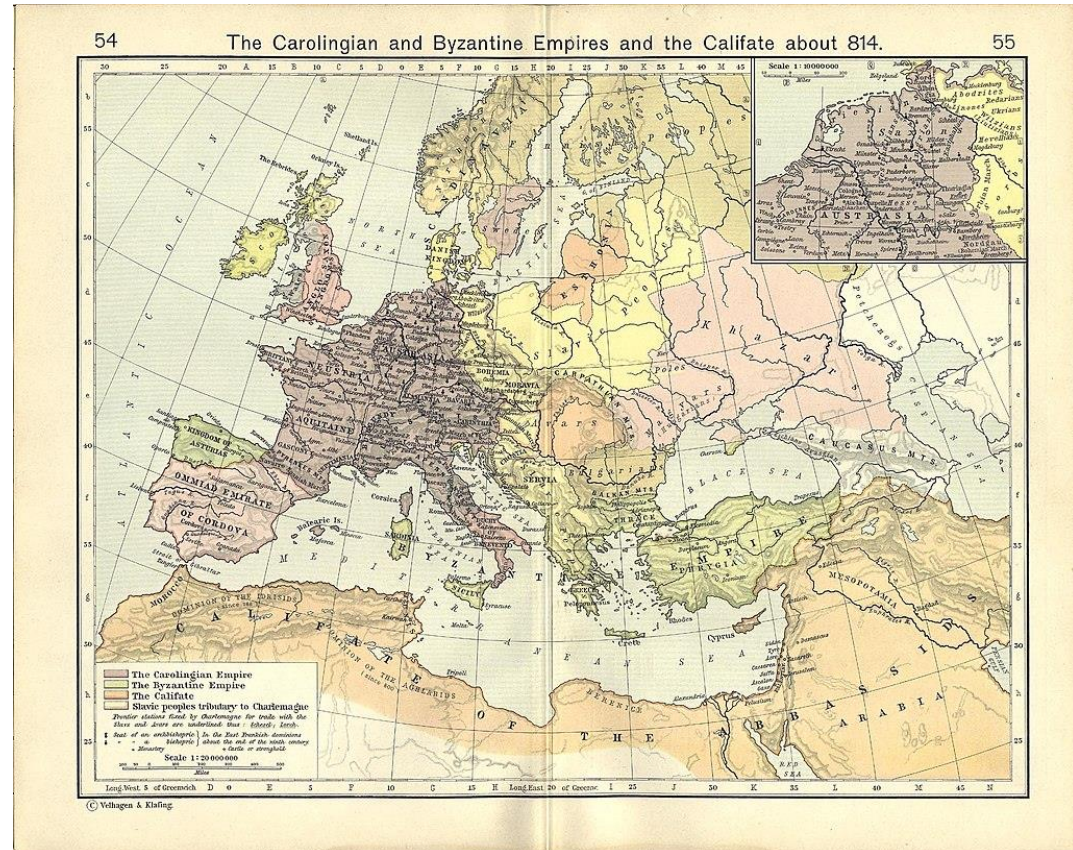
→ Χαρακτηριστική είναι η αντίδραση του καγκελαρίου Μπίσμαρκ, το 1872, όταν συγκρούστηκε με την καθολική εκκλησία για τον έλεγχο του εκπαιδευτικού συστήματος κατά την εφαρμογή της μεγάλης εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης στην ανασυγκροτημένη από τους Πρώσους Γερμανία: Ο «σιδηρός» καγκελάριος δήλωσε «δεν θα ξαναπάμε στην Κανόσα», ξεκαθαρίζοντας ότι δεν θα συρόταν σε ταπεινωτική συμφωνία με την καθολική εκκλησία, όπως είχε συμβεί με τον αυτοκράτορα Ερρίκο Δ' τον 11ο αιώνα.

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Φράγκοι και Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους

- Οι θετικές και αρνητικές πλευρές της αυτοκρατορίας του Καρλομάγνου

→ Η ασθενική συγκεντρωτική-επιτακτική εξουσία της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, λόγω της αποκεντρωμένης σε κρατίδια ουσιαστικής εδαφικής και διοικητικής κυριαρχίας, ενέπλεξαν από την πρώτη στιγμή της σύστασής της τους αυτοκράτορες σε έναν διμέτωπο αγώνα. Στο εσωτερικό μέτωπο επιχειρούσαν την επιβολή υποτυπώδους, έστω, κεντρικής εξουσίας στους πανίσχυρους τοπικούς άρχοντες και στο εξωτερικό έπρεπε να επιβεβαιώνεται η κυριαρχία τους στην Ιταλία, την κοιτίδα της παλαιάς ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Φράγκοι και Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους

• Οι θετικές και αρνητικές πλευρές της αυτοκρατορίας του Καρλομάγνου

- Οι εστεμμένοι αυτοκράτορες - διάδοχοι του Καρλομάγνου διασπούσαν τους στόχους τους μεταξύ διαρκών πολέμων εναντίον των απείθαρχων κρατιδίων και οι επεμβάσεις στην Ιταλία για τη διατήρηση του λογγοβαρδικού στέμματος, με αποκορύφωμα τις έξι εκστρατείες του Φρειδερίκου Μπαρμπαρόσα κατά το δεύτερο μισό του 12ου αιώνα.
- Μετά την αποτυχία των σταυροφοριών προς τους αγίους τόπους, αυτοκράτορες και παπική εκκλησία οργάνωσαν, με επικεφαλής τους Τεύτονες ιππότες, ένα ευρύ κατακτητικό ρεύμα προς ανατολάς. Κύριος στόχος ήταν οι νοτιοδυτικές ακτές της Βαλτικής Θάλασσας που ανήκαν στην επικράτεια των Ρως.
- Ο απόηχος της γερμανικής κυριαρχίας στην Ευρώπη από τους Φράγκους υπό τον Καρλομάγνο υπήρξε ισχυρός και κατά τους τελευταίους δύο αιώνες της προηγούμενης 2ης μ.Χ. χιλιετίας. Η ανάδυση της γερμανικής ισχύος από τους Πρώσους, η αποφασιστική συμβολή τους στην κατάλυση της ναπολεόντειας αυτοκρατορίας, η ενοποίηση της Γερμανίας και η ισχυροποίηση της ενιαίας πλέον γερμανικής επικράτειας μετά τη βιομηχανική επανάσταση, οδήγησαν το 1870 στη συντριπτική ήττα της Γαλλίας, αντίπαλου δέους της Γερμανίας στην ηπειρωτική Ευρώπη.

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Φράγκοι και Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους

- **Οι θετικές και αρνητικές πλευρές της αυτοκρατορίας του Καρλομάγνου**
  - Ο απόηχος της γερμανικής κυριαρχίας στην Ευρώπη από τους Φράγκους υπό τον Καρλομάγνο υπήρξε ισχυρός και κατά τους τελευταίους δύο αιώνες της προηγούμενης 2ης μ.Χ. χιλιετίας. Η ανάδυση της γερμανικής ισχύος από τους Πρώσους, η αποφασιστική συμβολή τους στην κατάλυση της ναπολεόντειας αυτοκρατορίας, η ενοποίηση της Γερμανίας και η ισχυροποίηση της ενιαίας πλέον γερμανικής επικράτειας μετά τη βιομηχανική επανάσταση, οδήγησαν το 1870 στη συντριπτική ήττα της Γαλλίας, αντίπαλου δέους της Γερμανίας στην ηπειρωτική Ευρώπη.
  - Στο status quo της Ευρώπης στο τέλος του 19ου αιώνα στην ενοποιημένη επί καγκελαρίας του Όττο Μπίσμαρκ γερμανική αυτοκρατορία υπό πρωσική κηδεμονία, επικράτησε στη γερμανική εξωτερική πολιτική η σκοτεινή κατακτητική ιδεολογία.
  - Με ορόσημο την αποπομπή του ισορροπιστή Μπίσμαρκ το 1890 από τον μεγαλομανή αυτοκράτορα Γουλιέλμο Δ΄, κυοφορήθηκαν και οργανώθηκαν οι δύο παγκόσμιοι πόλεμοι του 20ού αιώνα, που μπορούν να θεωρηθούν ως η δεύτερη και τρίτη προσπάθεια των απογόνων του Καρλομάγνου για την αναβίωση της απόλυτης κυριαρχίας της στην Ευρώπη.
  - Τα αποτελέσματα υπήρξαν βέβαια καταστροφικά για όλους τους λαούς της Ευρώπης και ιδιαίτερα για τον γερμανικό.
  - Εντούτοις, δύο μόλις γενιές μετά τον όλεθρο, η αναγεννημένη από τα ερείπιά της Γερμανία έχει κατακτήσει ειρηνικά τη δεσπόζουσα επί της ουσίας θέση στη σημερινή οικονομοκεντρική Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Φράγκοι και Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους

• Δομικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά της φεουδαρχίας στην Ευρώπη

→ Ο όρος φεουδαρχία (feudalism) είναι νεολογισμός του 17ου αιώνα. Συμβολίζει την ακραία συγκεντρωτική-επιτακτική μορφή δεσποτειών σε τοπικό επίπεδο, μέσω της διαίρεσης σε φέουδα των βασιλείων που υποκατέστησαν τις κοσμικές εξουσίες του δυτικού σκέλους της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Η λέξη «φέουδο» προέρχεται από τη λατινική «*feudum*», με αρχική έννοια το «ποίμνιο» ή την «περιουσία». Το εκμεταλλευόταν «ελέω θεού» και ανεξέλεγκτα από τον τύποις επικυρίαρχο βασιλιά άρχοντας -φεουδάρχη, τόσο επί της γης, των προϊόντων της και των υπερκείμενων κατασκευών, όσο και επί του εγκατεστημένου στην έκταση του φέουδου πληθυσμού.

→ Στα συμφωνητικά του 11ου αιώνα εμφανίζεται και η ορολογία των υπόλοιπων εννοιών της φεουδαρχικής δομής, όπως η φεουδαρχική πρόσοδος (*fief de bourse*) και, κυρίως, ο υποτελής ή βασάλος (*vassus/vassalus*) που διαχωρίζεται σε δύο κατηγορίες:

❖ Στην πρώτη διακρίνονται οι *συνοδοί* του άρχοντα στις δραστηριότητές του.

❖ Η δεύτερη απεικονίζει τη μεγάλη πλειονότητα των απλών υπόχρεων εργασίας, αγροτών και βιοτεχνών.

→ Σε κάθε περίπτωση, η σχέση βασάλων και φεουδάρχη ήταν ένας προσωπικός δεσμός υποτέλειας, ο κάθε βασάλος είχε εκχωρήσει όλες τις ελευθερίες του στον άρχοντα της περιοχής του.

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Φράγκοι και Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους

• Δομικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά της φεουδαρχίας στην Ευρώπη

→ Η κυρίαρχη κατά τον μεσαίωνα φεουδαρχική δομή προέκυψε από τη μετεξέλιξη των στρατιωτικών και πολιτικών διοικητών της παλαιάς αυτοκρατορίας και των αντίστοιχων τοποτηρητών –με τον τίτλο του «κόμητα»– της διοίκησης Καρλομάγνου. Κατά τη διαμόρφωση των φεουδαρχικών σχέσεων ανάβλυζαν και οι παλαιές πηγές της φεουδαρχίας, από τον επί δυτικής ρωμαϊκής αυτοκρατορίας θεσμό της χωροδεσποτείας. Οι υποχρεώσεις των βασάλων προς τον επικυρίαρχο ηγεμόνα, εφόσον υπήρχε επί της ουσίας ηγεμόνας και μπορούσε να τις επιβάλλει, ήταν οικονομικές και στρατιωτικές: καταβολή φόρου και διάθεση καθορισμένου αριθμού πολεμιστών.

→ Η ανασφάλεια, λόγω της διάλυσης των κρατικών υποδομών, μετέτρεπε συνήθως τον υποτελή από ελεύθερο μικροκαλλιεργητή σε δουλοπάροικο, μια εξελιγμένη σε σχέση με τους δούλους της ρωμαϊκής εποχής μορφή της αποκάλυπτης δουλείας. Τον ανάγκαζε να εκχωρήσει στον άρχοντα της περιοχής του όχι μόνο τα ιδιοκτησιακά επί της γης του δικαιώματα αλλά και την ελευθερία του, την αυτοδιάθεσή του, με το αντάλλαγμα της απαλλαγής του από φόρους στην κεντρική εξουσία και της προστασίας του από επιδρομείς.

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Φράγκοι και Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους

Δομικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά της φεουδαρχίας στην Ευρώπη

→ Ο νομικός όρος που περιγράφει το καθεστώς του δουλοπάροικου διαμορφώθηκε πολύ αργότερα από την κατάσταση που κλήθηκε να ορίσει.

→ Οι φεουδάρχες, ως έχοντες και ανεξέλεγκτοι κατέχοντες τα μεγάλα κτήματα ή φέουδα, ευνοήθηκαν από τη σταδιακή αποσάθρωση της αυτοκρατορίας του Καρλομάγνου.

- ❖ Στήριζαν πρόθυμα τις αποκεντρωμένες και απομονωμένες παραγωγικές δομές, με σύμμαχο την κοσμική παρουσία της εκκλησίας στην καταστολή των λαϊκών αντιδράσεων.
- ❖ Επικράτησαν πλήρως ως στρατιωτικό, πολιτικό και οικονομικό σύστημα εξουσίας στη μεταρωμαϊκή Ευρώπη.
- ❖ Κατέστησαν οι απόλυτοι τοπικοί κοσμικοί άρχοντες κατά τον χιλιόχρονο μεσαίωνα, δημιουργοί και διαχειριστές της ακραίας μορφής αποκεντρωμένης απολυταρχίας, με κύρια χαρακτηριστικά την αυστηρή και εξατομικευμένη από όρκο πίστη κοινωνικοοικονομική και πολιτική υποτέλεια όλων των ανθρώπων που ζούσαν στη γη τους.

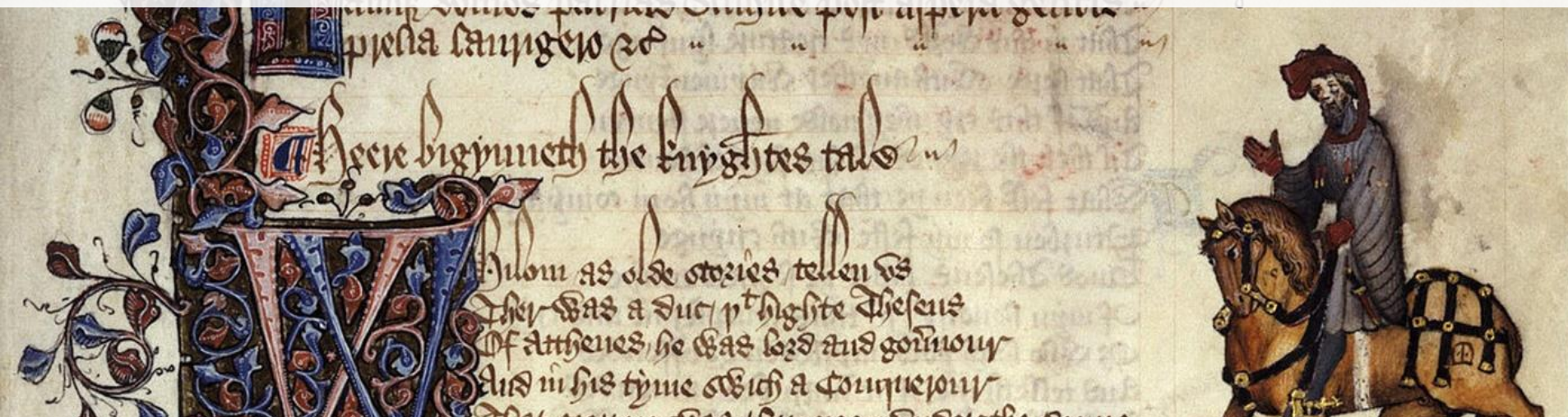

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Φράγκοι και Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους

Δομικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά της φεουδαρχίας στην Ευρώπη

- Η εκκλησία κάλυψε και ιδεολογικά την άκαμπτη φεουδαρχική διαστρωμάτωση, ερμηνεύοντας ως θεία βούληση την ύπαρξη τριών κοινωνικών τάξεων με τα αντίστοιχα δικαιώματα και υποχρεώσεις: οι άρχοντες με τους ακολούθους αποτελούσαν την τάξη των πολεμιστών-ένοπλων υπερασπιστών της γης και της πίστης, οι κληρικοί και μοναχοί την τάξη των εκπροσώπων του θεού και της προσευχής για την πνευματική υπεράσπιση της πίστης και τη σωτηρία της ψυχής του ποιμνίου τους. Όλοι οι άλλοι ανήκαν στην τάξη των υπόχρεων εργασίας, χωρίς κοσμικά ή ιδεολογικά δικαιώματα. Οποιαδήποτε αμφισβήτηση αυτής της διαστρωμάτωσης ή, ακόμα χειρότερα, εξέγερση εθεωρείτο μέγα αμάρτημα, με θεϊκές τιμωρίες (όπως η κακή σοδειά και ο λιμός), αλλά και αυστηρές κοσμικές ποινές από τον άρχοντα-φεουδάρχη, που κατά την εκκλησία κυβερνούσε με τη χάρη του Θεού.

- Η ευρωπαϊκή λογοτεχνία κατά τον μεσαίωνα, με τα ιπποτικά έπη και τη λυρική ποίηση, στήριξε ανεπιφύλακτα τον άδικο κόσμο της εποχής της. Είχε κατ' εξοχήν ταξικό προσανατολισμό στη θεματολογία της, ασχολήθηκε κυρίως με τους άρχοντες και δευτερευόντως με τους εκπροσώπους του θεού, εξιδανικεύοντας την πολιτεία τους, υμνώντας τις βαρβαρότητες των κατορθωμάτων τους.

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Φράγκοι και Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους

• Δομικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά της φεουδαρχίας στην Ευρώπη

- Οι μόνοι σκληρά εργαζόμενοι για την επιβίωση όλων υπό ασφυκτικές δομές και μεθόδους διακυβέρνησης, οι αγρότες και οι βιοτέχνες, αγνοήθηκαν πλήρως. Στον πνευματικό κόσμο της εποχής εκείνης οφείλεται και η επιτιμητική απήχηση της λέξης «χωρικός» (*paysan*). Όχι μόνον αγνοήθηκαν αλλά και χλευάστηκαν οι πραγματικοί ήρωες, οι στυλοβάτες και πρωτοπόροι της μεσαιωνικής κοινωνίας.
- Αγωνιώντας για την επιβίωσή του και απομονωμένος στο φέουδο του «ελέω θεού αφέντη», ο χωρικός του μεσαίωνα ανέπτυξε στο έπακρο την εφευρετικότητά του.
  - ❖ Θεμελίωσε και γενίκευσε την επαναστατική για την εποχή του αύξηση της γεωργοκτηνοτροφικής παραγωγής ανά μονάδα γης.
  - ❖ Άνοιξε νέους δρόμους στην παγκόσμια αγροτική οικονομία, βελτιώνοντας, κατασκευάζοντας μαζικά και διαδίδοντας το βαρύ άροτρο.
  - ❖ Αξιοποίησε τη δύναμη των ζώων (πετάλωμα, νέο διπλό ζέψιμο, σκληρό περιλαίμιο κ.λπ.) για να διεισδύσει βαθύτερα στα βαριά και υγρά εδάφη.
  - ❖ Εφάρμοσε το σύστημα της εναλλακτικής καλλιέργειας τριών αγρών, χρησιμοποίησε ευρύτατα την πιο χειροπιαστή ήπια και ανανεώσιμη πηγή ενέργειας, τον νερόμυλο.

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Φράγκοι και Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους

• Δομικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά της φεουδαρχίας στην Ευρώπη

- Η κυριαρχία της γεωργοκτηνοτροφίας ενισχύεται κατά τον μεσαίωνα. Η αποκεντρωμένη χωροδεσποτική και στη συνέχεια φεουδαρχική οικονομία συρρίκνωσε τη μεγάλη εξειδίκευση στον τομέα της μεταποίησης και το εμπόριο για τη διακίνηση των προϊόντων.
- Οι δομές και λειτουργίες της «έφηβης» και ζωηρής αγοράς κατά την περίοδο ακμής της ρωμαϊκής πολιτείας επανήλθαν μετά τον 4ο αιώνα στα υποτονικά επίπεδα της «παιδικής» της ηλικίας:
  - ❖ Οι εργάτες της γης, δουλοπάροικοι και ελεύθεροι, εκχωρούσαν μέρος της παραγωγής τους στον αφέντη και αντάλλασσαν ένα άλλο τμήμα της με τους χειροτέχνες για προϊόντα πρώτης ανάγκης, όπως εργαλεία, υφάσματα κ.λπ.
  - ❖ Οι πωλήσεις ή αγορές, υπό την έννοια της εμπορίας αγαθών ή εργασίας μέσω νομισμάτων σε μια ανοικτή αγορά, είχαν περιοριστεί στο ελάχιστο.
  - ❖ Δημιουργήθηκαν, πάντως, οι συντεχνίες μεταξύ χειροτεχνών που διασφάλιζαν την ποιότητα υλικών και κατασκευών, ρύθμιζαν και καθόριζαν τις τιμές και τα ημερομίσθια των τεχνιτών.

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Φράγκοι και Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους

- Η σημαίνουσα δράση των συνεχών ούτως ή άλλως κλιματικών αλλαγών κατά τη μεσαιωνική εποχή
  - Οι κλιματολόγοι αποφαινόνται ότι από τις αρχές του 11ου μέχρι, τουλάχιστον, τα μέσα του 12ου αιώνα, το ευρωπαϊκό κλίμα μεταβλήθηκε σε ηπιότερο και υγρότερο, ευνοώντας τις γεωργοκτηνοτροφικές κοινωνίες της εποχής:
    - ❖ Η συνακόλουθη δημογραφική άνοδος του 11ου αιώνα και η γενικότερη ειρήνευση προκάλεσαν νέες εκχερσώσεις εδαφών, με γενικευμένη εφαρμογή των παραπάνω βελτιωμένων τεχνικών στις καλλιέργειες.
    - ❖ Η πληθυσμιακή αύξηση απελευθέρωσε εργατικά χέρια και σηματοδότησε την ενίσχυση του αντίπαλου δέους της δουλοπαροικίας.
    - ❖ Η οφειλόμενη αγγαρεία υπολογιζόταν με βάση την έκταση της γης του φεουδάρχη, όχι από τον αριθμό του εγκατεστημένου στην περιοχή του πληθυσμού. Οι υπεράριθμοι απασχολήθηκαν ως ελεύθεροι εργάτες στη βιοτεχνία ή στην αγροτική παραγωγή των περί τα αστικά κέντρα αδέσμευτων γαιών.

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Φράγκοι και Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους

• Κοινωνική διαστρωμάτωση και ανάδυση της μικρομεσαίας τάξης στην μεσαιωνική Ευρώπη

→ Κατά τον 12ο και 13ο αιώνα μια νέα μικρομεσαία τάξη οικονομικά αυτοδύναμων γεωργοκτηνοτρόφων αναδύεται δειλά μεταξύ των φεουδαρχών και της μεγάλης μάζας των δουλοπαροίκων. Το φτηνό εργατικό δυναμικό, οι προαναφερθείσες τεχνικές πρόοδοι, η εξειδίκευση και οι νέες αγορές δημιούργησαν και εξέθρεψαν στις πόλεις την αναγέννηση του πρωτοποριακού κλάδου των μνημειακών κατασκευών και τη «βιοτεχνική επανάσταση» γύρω από την επεξεργασία μαλλιού και υφασμάτων.

→ Η φεουδαρχία έχασε την απόλυτη κυριαρχία στην ύπαιθρο όταν ορθώθηκε η κοινωνικοοικονομική δύναμη των αναπτυγμένων μεσαιωνικών πόλεων, θεμελιωμένη στην κοινοτική συνείδηση οργανωμένων συνόλων.

→ Οι φεουδάρχες δέχθηκαν το τελικό χτύπημα ως ανεξέλεγκτοι πόλοι κοσμικών εξουσιών μετά τον 13ο αιώνα, από τη σταδιακή ανασυγκρότηση των βασιλείων σε ισχυρά συγκεντρωτικά-επιτακτικά «έθνη-κράτη». Οι απόγονοί τους επιβίωσαν πάντως ως «τάξη των ευγενών», με περιορισμένες μεν αλλά όχι ασήμαντες εξουσίες.

→ Παρά τη μετατόπιση της κοινωνικοοικονομικής πρωτοκαθεδρίας προς τους νέους κατόχους των μέσων παραγωγής μετά τη βιομηχανική επανάσταση και τη σταδιακή επικράτηση των αντιπροσωπευτικών δημοκρατιών στην Ευρώπη κατά τον 19ο αιώνα, οι κληρονόμοι τίτλων ευγενείας διατηρούν μέχρι σήμερα προσβάσεις στο προσκήνιο της Ιστορίας.

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Φράγκοι και Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους

• Η κοσμική διάσταση των εξουσιών της μεσαιωνικής εκκλησίας

→ Ως προς το ηθικό σκέλος των μέσων και των προτεραιοτήτων της παραγωγικής διαδικασίας, επέρχεται ήδη από τις αρχές του βου αιώνα μια μείζονος σημασίας θετική παρέμβαση της θρησκευτικής εξουσίας. Ο άγιος Βενέδικτος, θεμελιωτής της στιβαρής διοικητικής οργάνωσης της δυτικής εκκλησίας, καθιέρωσε τον κανόνα *προσευχή και εργασία* («ora et labora»), ανέδειξε τη χειρωνακτική εργασία ως χριστιανική αξία ισάξια της προσευχής:

- ❖ Επέβαλε στα θρησκευτικά κέντρα τον κανόνα της οικονομικής αυτάρκειας, δηλαδή της εργασίας μοναχών και ιερέων για την παραγωγή όλων των βασικών αγαθών διαβίωσης από τα εκκλησιαστικά ή μοναστικά κτήματα.
- ❖ Εξήρε, παράλληλα, την αξία της ψυχικής και πνευματικής καλλιέργειας, θεωρώντας αναγκαία την ύπαρξη βιβλιοθήκης και σχολείου στις εκκλησίες και στα μοναστήρια.
- ❖ Κατά τις συνήθειες στη μακραίωνη μεσαιωνική εποχή περιόδους οικονομικής αστάθειας και πολιτιστικής οπισθοδρόμησης, λόγω και των κατακερματισμένων και αλληλοσυγκρουόμενων κοσμικών εξουσιών, η καθολική εκκλησία δημιούργησε τις ανθεκτικές, αποκεντρωμένες και αυτάρκεις παραγωγικές και μορφωτικές δομές, που είχαν άλλωστε ευδοκιμήσει με παραπλήσιες μορφές στο μακρινό προρωμαϊκό παρελθόν της Ευρώπης.

Ο χιλιόχρονος μεσαίωνας της μεταρωμαϊκής Ευρώπης

Φράγκοι και Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους

• Η κοσμική διάσταση των εξουσιών της μεσαιωνικής εκκλησίας

→ Τον 13ο αιώνα ένας άλλος εμπνευσμένος θεολόγος και φιλόσοφος, ο Θωμάς Ακινάτης, παρενέβη δυναμικά στο καίριο για κάθε οικονομία θέμα των αγοραίων τιμών των προϊόντων:

- ❖ Θεμελίωσε την αρχή ότι «η δίκαια τιμή ενός προϊόντος είναι θρησκευτικά επιβεβλημένη» και, συμπληρώνοντας την αριστοτελική ηθική, στηλίτευσε κοινωνικά και θρησκευτικά όσους κερδοσκοπούσαν με υπερτιμολογημένη πώληση, υποτιμημένη αγορά ή άλλη ανάλογης φύσεως εμπορική πράξη.
- ❖ Απαγόρευσε ρητά τις συναλλαγές που γίνονται για το χρηματικό κέρδος, επιτρέποντας μόνο τις αναγκαίες αγοροπωλησίες για τις προμήθειες αγαθών διαβίωσης.
- ❖ Καταδίκασε απερίφραστα το παιγνίδι με το χρήμα και τους κάθε μορφής μεσάζοντες και δανειστές με τόκο.
- ❖ Δεν διέθετε βέβαια τα κοσμικά όπλα για να πατάξει σε βάθος τη χρηματοπιστωτική οικονομία και παραοικονομία της εποχής του.

